ప్రచురణార్హమైన

భారతదేశ సర్వోన్నత న్యాయస్థానము

సివిల్ ఒరిజినల్ అధికార పరిధి

రిట్ పిటిషన్ (సివిల్) NO.740/1986

సెంట్రల్ మండలి ఆఫ్ దావూదీ బోహ్రా కమ్యూనిటీ మరియు మరొకరు . ..అప్పీలుదారులు

వర్సెస్

మహారాష్ట్ర రాష్ట్రం & మరొకరు ... ప్రతివాదులు

సహితముగా

క్రిమినల్ అప్పీల్ నెం. 39/1991

తీర్పు

అభయ ఎస్. ఓకె, న్యాయమూర్తి.

వాస్తవ అంశాలు

1. 1986 నాటి రిట్ పిటిషన్ (సి) No.740 లో, ప్రాథమిక సమస్య ఏమిటంటే, ఈ కోర్టు యొక్క రాజ్యాంగ ధర్మాసనం తీసుకున్న అభిప్రాయం సర్దార్ సయ్యద్నా తాహెర్ సైఫుద్దీన్ సాహెబ్ వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ బొంబాయి 1 (1962) సప్లిమెంట్.(2) ఎస్సిఆర్ 496:AIR 1962 SC 853, పునఃపరిశీలన అవసరం.

2. సర్దార్ సయ్యద్నా కేసులో, బాంబే ప్రొటెక్షన్ ఆఫ్ ఎక్సకమ్యూనికేషన్ యాక్ట్, 1949 (సంక్షిప్తంగా, 'ఎక్స్ కమ్యూనికేషన్ యాక్ట్') యొక్క రాజ్యాంగ ప్రామాణికతను సవాలు చేయడానికి భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 32 కింద ఈ కోర్టు చట్టము పరిధిని ఉపయోగించారు.బహిష్కరణ చట్టము సెక్షన్ 3 ప్రకారం, ఏదైనా చట్టం, ఆచారము లేదా వాడుకలో దీనికి విరుద్ధంగా ప్రస్తుతానికి అమలులో ఉన్నప్పటికీ, ఏ కమ్యూనిటీ సభ్యుడి శాసనము బహిష్కరణ చెల్లుబాటు కాదు మరియు ఎటువంటి ప్రభావం చూపదు.బహిష్కరణ చట్టము ప్రకారం, 'సంఘం' అనే పదాన్ని ఒక సమూహంగా

నిర్వచించారు, దీని సభ్యులు పుట్టుక, మార్పిడి లేదా ఏదైనా మతపరమైన ఆచారం ద్వారా, వారు ఒకే మతం లేదా మత విశ్వాసానికి చెందినవారు మరియు కులం లేదా ఉప కులాన్ని కలిగి ఉంటారు అనే వాస్తవం కారణంగా కలిసి ఉంటారు.హరించుట చట్టము సెక్షన్ 2 లోని క్లాజ్ (బి) ప్రకారం, 'హరించుట' అనేది ఒక వ్యక్తిని అతను సభ్యుడిగా ఉన్న ఏ సమాజం నుండి అయినా బహిష్కరించడం, పౌర స్వభావం యొక్క దావా ద్వారా చట్టబద్ధంగా అమలు చేయదగిన హక్కులు మరియు అధికారాలను కోల్పోవటం.

3. దావూదీ బోహ్రా సమాజానికి అధిపతి, 51వ దియాల్ముత్లక్ అయిన సర్దార్ సయ్యద్నా తాహెర్ సైఫుద్దీన్ సాహెబ్ బహిష్కరణ చట్టము సవాలు చేశారు.2 అదే భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్స్ 25 మరియు 26 ప్రకారం హామీ ఇవ్వబడిన ప్రాథమిక హక్కులను ఉల్లంఘిస్తుంది. ఈ పిటిషన్ను రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ముందు ఉంచారు.దావూదీ బోహ్రాల మధ్య బహిష్కరణ అనేది సమాజ నిర్వహణలో అంతర్భాగమని రాజ్యాంగ ధర్మాసనం మెజారిటీతో అభిప్రాయపడింది.అందువల్ల, మాజీ కమ్యూనికేషన్ హక్కులో జోక్యం చేసుకోవడం అనేది మతపరమైన విషయాలలో సమాజం తన సొంత వ్యవహారములు నిర్వహించే హక్కులో జోక్యం చేసుకోవడానికి సమానం.బహిష్కరణ చట్టము మతపరమైన కారణాలతో సహా ఏ ప్రాతిపదికన అయినా మాజీ సమాచార మార్పిడిని చెల్లదని పేర్కొన్నందున, ఇది భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 26 (బి) ప్రకారం హామీ ఇవ్వబడిన దావూదీ బోహ్రా సమాజం యొక్క హక్కును స్పష్టంగా ఉల్లంఘించినట్లు పరిగణించాలని ఈ కోర్టు అభిప్రాయపడింది.అందువల్ల, భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 26ను ఉల్లంఘిస్తూ, బహిష్కరణ చట్టము చెల్లదని ఈ కోర్టు పేర్కొంది.

4. సెంట్రల్ మండలి ఆఫ్ దావూదీ బోహ్రా కమ్యూనిటీ తన కార్యదర్శి ప్రాతినిధ్యం వహించిన ప్రస్తుత రిట్ పిటిషన్లో అభ్యర్థన ఏమిటంటే, సర్దార్ సయ్యద్నా 1 కేసులో ఈ కోర్టు నిర్ణయాన్ని పునఃపరిశీలించిన తరువాత బహిష్కరణ చట్టము నిబంధనలును అమలు చేయాలని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశిస్తూ ఒక ఆదేశపత్రం జారీ చేయాలన్నది. 25 ఆగస్ట్ , 1986 న ఆదేశాలు జారీ అయ్యాయి. ఈ పిటిషన్ను ఏడుగురు న్యాయమూర్తులతో కూడిన ధర్మాసనం ముందు జాబితా చేయాలని 1994 మార్చి 18న డివిజన్ బెంచ్ ఆదేశించింది. 2వ ప్రతివాది-సయ్యద్నా ముఫద్దల్ (53వ దయాల్ ముత్లాక్) ఈ పిటిషన్ను డివిజన్ బెంచ్ ముందు జాబితా చేయాలని ఆదేశించాలని కోరుతూ ఒక దరఖాస్తును దాఖలు చేశారు.రిట్ పిటిషన్ను గౌరవ రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ముందు జాబితా చేశారు.2004 డిసెంబర్ 17 నాటి తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు ద్వారా 2వ ప్రతివాది దాఖలు చేసిన

దరఖాస్తును రాజ్యాంగ ధర్మాసనం పాక్షికంగా అనుమతించింది.ఆ ఉత్తర్వులోని 14వ పేరా ఇలా ఉంది:

> "14. ఈ కేసు యొక్క వాస్తవాలు మరియు పరిస్థితులలో, ఈ విషయాన్ని ఏడుగురు న్యాయమూర్తులతో కూడిన పెద్ద ధర్మాసనం ముందు కాకుండా రాజ్యాంగ ధర్మాసనం (ఐదుగురు న్యాయమూర్తుల) ముందు విచారణకు ఉంచాలని మేము సంతృప్తి చెందాము.సర్దార్ లో పేర్కొన్న చట్టం శాసనము ఖచ్చితత్వాన్ని రాజ్యాంగ ధర్మాసనం అనుమానించినప్పుడు మాత్రమేసయ్యద్నా తాహెర్ సైఫుద్దీన్ సాహెబ్ కేసు [1962 సప్లిమెంట్ (2) ఎస్సిఆర్ 496:ఏ. ఐ. ఆర్. 1962 ఎస్. సి. 853] ఏడుగురు న్యాయమూర్తులతో కూడిన పెద్ద ధర్మాసనం ద్వారా విచారణకు సబబు అభిప్రాయపడవచ్చు లేదా భారత ప్రధాన న్యాయమూర్తి ఒక జాబితాను రూపొందించడానికి తన అధికారాన్ని ఉపయోగించుకోవచ్చు."అని.

5. పైన పేర్కొన్న ఉత్తర్వు ప్రకారం, సంబంధిత క్రిమినల్ అప్పీల్తో రిట్ పిటిషన్ను ఈ ధర్మాసనం ముందు ఉంచారు. ఇంతలో, మహారాష్ట్ర ప్రొటెక్షన్ ఆఫ్ పీపుల్ ఫ్రమ్ సోషల్ బహిష్కరణ (నివారణ, నిషేధం మరియు పరిష్కారం) చట్టము, 2016 (సామాజిక బహిష్కరణ నుండి ప్రజల రక్షణ) చట్టము రూపంలో తదుపరి సంఘటన జరిగింది. (చిన్నగ సామాజిక బహిష్కరణ చట్టం'). సెక్షన్ 20లోని క్లాజ్ (సి) ద్వారా బహిష్కరణ చట్టం రద్దు చేయబడింది.

పరిశీలించ వలసిన విస్తృత ప్రశ్నలు

6. బహిష్కరణ చట్టము రద్దు చేయబడినందున, పరిగణించవలసిన విషయము ఏమిటంటే, గుణాగుణములుపై నిర్ణయం కోసం రిట్ పిటిషన్లో ఏదైనా మిగిలి ఉందా.రిట్ పిటిషన్ ఇంకా పరిశీలనలో ఉందని మేము నిర్ధారణకు వస్తే, సర్దార్ సయ్యద్నా 1 విషయంలో తీసుకున్న అభిప్రాయాన్ని పునఃపరిశీలించాల్సిన అవసరం ఉందా అనే విషయము తలెత్తుతుంది.

సమర్పణలు

7. మేము పైన పేర్కొన్న ప్రశ్నలపై పార్టీల వాదనలను విన్నాము. దావూదీ బోహ్రా సమాజంలో బరాత్/బహిష్కరణ ఆచారం భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 26 లోని క్లాజ్ (బి) కింద "మతపరమైన విషయాల" పరిధిలోకి వస్తుందని రాజ్యాంగ ధర్మాసనం అభిప్రాయపడిందని పిటిషనర్ల తరపున వాదించిన సీనియర్ న్యాయవాది శ్రీ సిద్ధార్థ్ భట్నాగర్ సూచించారు.బహిష్కరణ చట్టము రద్దు

చేయబడినప్పటికీ, బహిష్కరణ ఆచారం "మతపరమైన విషయాల" పరిధిలోకి వస్తుందా అనే విషయమును నిర్ణయించాల్సిన అవసరం ఉందని ఆయన కోరారు. అతని వాదన ఏమిటంటే, రెండవ ప్రతివాది-సయ్యద్నా ముఫద్దల్ (53వ దయాల్ ముత్లక్) మతపరమైన అధిపతి మాత్రమే కాదు, కమ్యూనిటీ ఆస్తికి ట్రస్టీ కూడా.అందువల్ల, అతను పూర్తిగా మతపరం కాని చర్యలను చేయవలసి ఉంటుంది.బహిష్కరణ ఆచారం మతానికి సంబంధించిన విషయంగా పరిగణించబడుతుందని భావించినప్పటికీ, అది భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 25 (2) ద్వారా రక్షించబడిన సామాజిక సంస్కరణలపై చట్టాలకు లోబడి ఉండాలి అని ఆయన సమర్పించారు. ఆర్టికల్ 26 కింద హామీ ఇవ్వబడిన హక్కులు నైతికతకు లోబడి ఉంటాయని ఆయన కోరారు. ఆర్టికల్స్ 25 మరియు 26 ప్రకారం నైతికత అనే భావన రాజ్యాంగ నైతికత అనే భావనను దానిలో విలీనం చేస్తుందని ఆయన సమర్పించారు. ఆయన ఈ న్యాయస్థానం యొక్క కేసులోని నిర్ణయాలపై ఆధారపడ్డాడు. మనోజ్ నరులా వర్సెస్ యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా2014(9)ఎస్ సి సి1 , స్టేట్ **(ఎన్సిటి ఆఫ్ ఢిల్లీ) వర్సెస్ యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా & ఇతరులు 2018(8)ఎస్ సి సి 501మరియు నవ్తేజ్ సింగ్ జోహార్ & ఓర్స్. వి.యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా** ఈ నిర్ణయాల కింద రాజ్యాంగ నైతికత భావన వివరించబడింది అని విన్న వించాడు. ఇండియన్ యంగ్ లాయర్స్ అసోసియేషన్ & ఓర్స్ కేసులో కోర్టు వి.కేరళ రాష్ట్రం & ఓర్స్. 6 (సబ్రిమల ఆలయం 5జెజె), తీర్పును కూడా నొక్కి వక్కాణించాడు , అతని ప్రకారం, స్వేచ్ఛను నాశనం చేసే పద్ధతులు మరియు కొంతమంది పౌరులను ఇతరులకన్నా తక్కువ సమానంగా చేసే వాటిని ఆమోదించలేము. భారత రాజ్యాంగంలోని 3వ భాగం లోని ఇతర నిబంధనలు ప్రకారం కల్పించిన రక్షణలను ఆర్టికల్ 26 అధిగమించదని కూడా ఆయన సమర్పిస్తారు.దావూదీ బోహ్రా సమాజంలో బహిష్కరణ ఆచారం ఆర్టికల్స్ 17,19 (1) (ఎ), 19 (1) (సి) మరియు 19 (1) (జి), 21 మరియు 25 లను ఉల్లంఘిస్తుందని, అందువల్ల అది భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 26 రక్షణను పొందలేదని ఆయన సమర్పించారు.

8. సమాజంలోని ఖాప్ పంచాయతీ ద్వారా సమాజంలోని సభ్యుడిని సామాజికంగా బహిష్కరించడాన్ని నిషేధించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నందున సామాజిక బహిష్కరణ చట్టము బహిష్కరణ మార్పిడికి వ్యతిరేకంగా ఎటువంటి రక్షణను కల్పించడం లేదని సీనియర్ న్యాయవాది కోరారు. అప్పటికే బహిష్కరించబడిన దావూదీ బోహ్రా కమ్యూనిటీ సభ్యుడు సామాజిక బహిష్కరణ చట్టము పరిధిలోని అర్థం ప్రకారం కమ్యూనిటీలో సభ్యుడిగా ఉండరని ఆయన సమర్పించారు. అందువల్ల, సామాజిక బహిష్కరణ చట్టము దావూదీ బోహ్రా కమ్యూనిటీ సభ్యులకు బహిష్కరణ యొక్క అన్యాయమైన అక్రమ మరియు చట్టవిరుద్ధమైన కార్యములకు ఎటువంటి రక్షణను ఇవ్వబడదు.

9. శబరిమల ఆలయం 5జెజె6 విషయంలో పేర్కొన్నట్లుగా, ఆర్టికల్ 26లో కనిపించే 'నైతికత' అనే పదం రాజ్యాంగ నైతికత అనే భావనను తనలో విలీనం చేసుకుంటుందని ఆయన కోరారు. మన రాజ్యాంగం స్థాపించబడిన న్యాయం, స్వేచ్ఛ, సమానత్వం మరియు సౌభ్రాతృత్వం యొక్క ఆదర్శాల నుండి రంగు.బరాత్ ఆచారం తిరోగమనంగా ఉందని, దీని ఫలితంగా బహిష్కరించబడిన వ్యక్తి ఆచరణాత్మకంగా పౌర మరణానికి దారితీసిందని ఆయన కోరారు.అందువల్ల, బరాత్ ఆచారాన్ని రాజ్యాంగ నైతికతకు విరుద్ధంగా పరిగణించాల్సి ఉంటుంది.

10. దావూదీ బోహ్రా వర్గానికి చెందిన బహిష్కరించబడిన వ్యక్తికి ఆర్టికల్ 17 ద్వారా ఏదైనా రక్షణ ఉందా అనే అంశాన్ని కూడా పరిశీలించాల్సిన అవసరం ఉందని ఆయన వివరించారు. ఆర్టికల్ 26 స్పష్టంగా పార్ట్ III లోని ఇతర నిబంధనలుకు లోబడి లేనప్పటికీ, ఆర్టికల్స్ 14,19 మరియు 21 లతో విభేదించిన సందర్భంలో, సంఘర్షణను పునరుద్దరించగలిగితే తప్ప ఈ మూడు ఆర్టికల్స్ కు మార్గం ఇవ్వాలి అని ఆయన సమర్పించారు.మరో మాటలో చెప్పాలంటే, ఆర్టికల్ 26 కింద ఒక మతపరమైన వర్గం యొక్క హక్కులను ఒంటరిగా నిర్ణయించలేమని, పార్ట్ III యొక్క ఇతర నిబంధనలు ప్రకారం దాని సభ్యులకు హామీ ఇచ్చే హక్కులను అందించే పద్ధతిలో అర్థం చేసుకోలేమని ఆయన సమర్పించారు.సర్దార్ సయ్యద్నా 1 తరువాత చాలా నీరు ప్రవహించిందని, అందువల్ల దీనిని పునఃపరిశీలించాల్సిన అవసరం ఉందని ఆయన కోరారు.

11. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం తరపున హాజరైన భారత సొలిసిటర్ జనరల్ శ్రీ తుషార్ మెహతా, బహిష్కరణ చట్టము రద్దు చేయబడినప్పటికీ, ఉందా అనే విషయమును విన్నవించారు. బరాత్/బహిష్కరణ ఆచారం భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 26 (బి) ద్వారా రక్షించబడింది అనే అంశాన్ని పరిశీలన కోసం మిగిలి ఉంది.ఈ కేసులో ఈ కోర్టు ఆదేశంపై ఆయన మా దృష్టిని ఆకర్షించారు **కాంతారు రాజీవరు వర్సెస్ ఇండియన్ యంగ్ లాయర్స్ అసోసియేషన్ & ఇతరులు. (శబరిమల ఆలయ సమీక్ష-5 J. J.)** రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్స్ 25,26 కింద హామీ ఇవ్వబడిన మత స్వేచ్ఛకు కనీసం ఏడుగురితో కూడిన పెద్ద ధర్మాసనం ద్వారా అధికారిక ప్రకటన అవసరమని రాజ్యాంగ ధర్మాసనం అభిప్రాయపడింది అని **ఆయన విన్నవించారు**. ఈ ఉత్తర్వు కింద రూపొందించిన ప్రశ్నలపై ఆయన మా దృష్టిని ఆకర్షించారు. ఈ ఉత్తర్వు ఆధారంగా, కాంతారు రాజీవరులో **(మత హక్కు;) వర్సెస్ ఇండియన్ యంగ్ లాయర్స్ అసోసియేషన్ & ఇతరులు. 8 (సబ్రిమల టెంపుల్ రివ్యూ-9 జెజె),లో** తొమ్మిది మంది న్యాయమూర్తులతో కూడిన ధర్మాసనం ఉందని ఆయన ఎత్తి చూపారు. ఏడు సమస్యలను రూపొందించారు మరియు కనీసం, ఈ ధర్మాసనం రూపొందించిన మొదటి మూడు

సమస్యలు ప్రస్తుత కేసులో కూడా తలెత్తుతాయి.అందువల్ల, ఈ పిటిషన్ను గౌరవనీయులైన తొమ్మిది మంది గౌరవ న్యాయమూర్తుల ధర్మాసనం ముందు కేసుతో పాటు జత చేయాలని ఆయన కోరారు.

12. రెండవ ప్రతివాది తరపున హాజరైన సీనియర్ న్యాయవాది శ్రీ ఫాలి ఎస్. నారిమన్, ఎక్స్ కమ్యూనికేషన్ చట్టము రద్దు దృష్ట్యా, పిటిషన్ను పరిగణనలోకి తీసుకోవడంలో ఏమీ మిగిలి లేదని కోరారు.7 2020 (2) SCC 1 8 2020 (3) SCC 52. 9 పిటిషన్లో చేసిన ప్రార్థనలు.రెండవ పిటిషనర్ మరణించారని, మొదటి పిటిషనరు తరపున ప్రాతినిధ్యం వహించడానికి ఎవరూ లేరని, ఇది నమోదుకాని సంస్థ అనే విషయము పట్ల కూడా ఆయన మా దృష్టిని ఆకర్షించారు.

13. సర్దార్ సయ్యద్నా 1 కేసులో తీర్పును (శబరిమల ఆలయం 5జెజె) 6 కేసులో రాజ్యాంగ ధర్మాసనం గుర్తించిందని ఆయన సమర్పించారు. కమిషనర్, హిందూ రిలిజియస్ ఎండోమెంట్స్, మద్రాస్ వర్సెస్ శ్రీ షిరూర్ మఠానికి చెందిన శ్రీ లక్ష్మీంద్ర తీర్థ స్వామి 1954ఎస్ సి ఆర్ . ఆయన ఆర్టికల్ 26 యొక్క వివరణ సమస్య ముగిసిందని సమర్పించారు.చివరగా, ఈ కేసును గౌరవనీయులైన తొమ్మిది మంది న్యాయమూర్తుల ధర్మాసనం ముందు పెండింగ్లో ఉన్న సమీక్షతో జత చేయకూడదని, కాకపోతే, ఈ కేసును పరిష్కరించే వరకు పెండింగ్లో ఉంచవచ్చని ఆయన సమర్పించారు.

14. శ్రీ ఫాలి ఎస్. నారిమన్ సమర్పించిన సమర్పణలకు అనుపూరణ చేయు సీనియర్ న్యాయవాది శ్రీ డరియాస్ జె. ఖంబాటా మాట్లాడుతూ, సర్దార్ సయ్యద్నా 1 కేసులో తీర్పు కాలపరీక్షలో నిలిచిందని, దీనికి విరుద్ధమైన అభిప్రాయం గౌరవ ధర్మాసనం తీసుకోలేదని పేర్కొన్నారు.9 1954 ఎస్సిఆర్ 1005ఏదైనా బెంచ్ ద్వారా 10.అందువల్ల, ఈ పిటిషన్లో తదుపరి ఆదేశాలు అవసరం లేదు అని విన్నవించినారు.

సంబంధిత నిబంధనలు

15. మనము సమర్పణలతో వ్యవహరించే ముందు, బహిష్కరణ చట్టము గురించి క్లుప్తంగా ప్రస్తావించడం అవసరం.దానికి సంబంధించిన 2 మరియు 3 విభాగాలు ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయిః

"2. ఈ చట్టములో, విషయం లేదా సందర్భంలో ఏదైనా అసహ్యకరమైనది ఉంటే తప్ప, –

"(ఎ)" "సంఘం" అంటే పుట్టుక, మతమార్పిడి లేదా ఏదైనా మతపరమైన ఆచారాన్ని నిర్వహించడం ద్వారా వారు ఒకే మతం లేదా మత విశ్వాసానికి చెందినవారు మరియు కులం లేదా ఉపజాతిని కలిగి ఉంటారు అనే వాస్తవం కారణంగా సభ్యులు కలిసి ఉన్న సమూహం;"

(బి) "బహిష్కరణ" అంటే ఒక వ్యక్తిని, అతను సభ్యత్వం ఉన్న ఏ సమాజం నుండి అయినా హరించుట అతను లేదా అతని తరపున పౌర స్వభావం గల కేసు ద్వారా చట్టబద్ధంగా అమలు చేయదగిన హక్కులు మరియు అధికారాలను కోల్పోవడం.

వివరణ:- ఈ ఖండం యొక్క ప్రయోజనాల కోసం పౌర స్వభావం యొక్క వాజ్య ద్వారా చట్టబద్ధంగా అమలు చేయదగిన హక్కులో పదవి లేదా ఆస్తి హక్కు లేదా ఏదైనా మతపరమైన ప్రదేశంలో ఆరాధన హక్కు లేదా ఖననం లేదా దహనం చేసే హక్కు ఉంటాయి, అయినప్పటికీ అటువంటి హక్కుల నిర్ణయం పూర్తిగా ఏదైనా మతపరమైన ఆచారాలు లేదా వేడుకలు లేదా ఒక సమాజం యొక్క నియమం లేదా ఉపయోగం గురించి విషయము యొక్క నిర్ణయంపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

3. ప్రస్తుతానికి అమలులో ఉన్న ఏదైనా శాసనము, ఆచారము లేదా వాడుకలో ఏదైనా ఉన్నప్పటికీ, దీనికి విరుద్ధంగా, బహిష్కరణ లేదు11 ఏ వర్గానికైనా చెందిన సభ్యుడు చెల్లుబాటు అయ్యేవాడు మరియు ఏ ప్రభావంతోనైనా ఉండాలి."అని.

సామాజిక బహిష్కరణ చట్టము ద్వారా బహిష్కరణ చట్టము రద్దు చేయబడింది. ఈ దశలో, దావూదీ బోహ్రా సమాజంలో ప్రబలంగా ఉన్న బహిష్కరణ లేదా "బరాత్" అభ్యాసంపై సామాజిక బహిష్కరణ చట్టము యొక్క ప్రభావం గురించినటువంటి విషయములోకి మనం వెళ్ళవలసిన అవసరం లేదు.

సర్దార్ సయ్యద్నాలో నమోదు చేయబడిన నిర్ణయాలు

16. ఇప్పుడు, సర్దార్ సయ్యద్నా 1 కేసులో రాజ్యాంగ ధర్మాసనం నమోదు చేసిన ఫలితాలకు మేము ప్రకటన చేస్తాము.ఈ నిర్ణయంలో కె. సి. దాస్ గుప్తా, జె తన కోసం మరియు జె. ఆర్. ముధోల్కర్, జె. ఎన్. రాజగోపాల అయ్యంగార్, జె. మరియు బిపి సిన్హా, సిజె. బిపి సిన్హా, సిజె అసమ్మతి అభిప్రాయం రాశారని ఇక్కడ గమనించవచ్చు. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 26 (బి) కింద హామీ ఇవ్వబడిన హక్కులను ఉల్లంఘిస్తున్నందున ఎక్స్ కమ్యూనికేషన్ చట్టము చెల్లదని ఇతర గౌరవనీయ న్యాయమూర్తులు అభిప్రాయపడ్డారు.

దాస్ గుప్తా, న్యాయమూర్తి ఇలా ముగించారుః

(ఎ) మతపరమైన ప్రాతిపదికన బహిష్కరణ అధికారాన్ని ఉపయోగించడం అనేది దాని మతపరమైన అధిపతి ద్వారా సమాజ నిర్వహణలో ఒక భాగం;

12 (బి) మత ప్రాతిపదికన దాని సభ్యులను బహిష్కరించడానికి దావూదీ బోహ్రా సమాజం అధిపతికి ఆర్టికల్ 26 లోని క్లాజ్ (బి) ద్వారా ఒసగబడిన స్వేచ్ఛను బహిష్కరణ చట్టము తీసివేస్తుంది;

(సి) సమాజంలోని ఒక సభ్యుడిని బహిష్కరించడం అతని అనేక పౌర హక్కులను భంగము చేస్తుందనేది నిజం అయినప్పటికీ, ఆర్టికల్ 26 లోని క్లాజ్ (బి) ద్వారా ఒసగబడిన చేయబడిన హక్కులు ఇతర ప్రాథమిక హక్కులకు లోబడి ఉండవు. అందువల్ల, ఆర్టికల్ 26 లోని క్లాజ్ (బి) కింద హక్కులను వినియోగించడం ద్వారా ఒక వ్యక్తి యొక్క పౌర హక్కులు ప్రభావితమవుతాయనే వాస్తవం ఎటువంటి పర్యవసానాన్ని కలిగించదు.

(డి) స్వచ్ఛమైన మరియు సరళమైన మత ప్రాతిపదికన బహిష్కరణను నిషేధించడం అనేది సామాజిక సంక్షేమం మరియు సంస్కరణలను ప్రోత్సహించడాన్ని పరిగణించలేము.అందువల్ల, మత ప్రాతిపదికన బహిష్కరణను చెల్లనిదిగా చేసే శాసనము◌ాన్ని, ఆర్టికల్ 25 లోని క్లాజ్ (2) (బి) ప్రకారం సామాజిక సంక్షేమం మరియు సంస్కరణల కొలతగా పరిగణించలేము; మరియు

(ఇ) అయితే, రాష్ట్ర ప్రభుత్వం దాఖలు చేసిన కౌంటర్ అఫిడవిట్లో, ఆర్టికల్ పై ఆధారపడటం జరిగింది

13 26 (బి) నైతికతకు లోబడి ఉంటుంది, ఈ వాదన అమలులోకి రాలేదు.

17. అయ్యంగార్, జె. తన విస్తృతమైన అభిప్రాయంలో ఇలా ముగించారుః

(ఎ) ఎక్స్ కమ్యూనికేషన్ను నిరోధించే చట్టం అనేది సామాజిక సంస్కరణ శాసనము కొలత అని వాదించినప్పటికీ, బహిష్కరణ అభ్యాసం ప్రజా క్రమం, నైతికత, ఆరోగ్యం లేదా రాజ్యాంగంలోని ఇతర భాగాలను కించపరిచిందని సూచించబడలేదు.

(బి) ఆర్టికల్ 26 (బి) కింద ఉన్న హక్కు ప్రజా క్రమం, నైతికత లేదా ఆరోగ్యానికి లోబడి ఉన్నప్పటికీ, బహిష్కరణ సాధన ప్రజా క్రమం, నైతికత లేదా ఆరోగ్యాన్ని దెబ్బతీస్తుందని సూచించబడలేదు;

(సి) ఆర్టికల్ 26 యొక్క అర్థంలో ఉన్న తెగ మరియు తెగ సభ్యులు తెగ యొక్క కొనసాగింపును నిర్ధారించడానికి అర్హులు మరియు విశ్వాసం, సిద్ధాంతాలు మరియు ఆచారాలు వంటి కొన్ని

అవసరాలకు దాని సభ్యులు నిరంతరం చూచుట ఉండేలా చేసే మతపరమైన క్రమశిక్షణ బంధాన్ని కొనసాగించడం ద్వారా మాత్రమే అటువంటి కొనసాగింపు సాధ్యమవుతుంది.

(డి) ఆర్టికల్ 25 లోని క్లాజ్ (1) కింద హామీ ఇవ్వబడిన హక్కు మనస్సాక్షి స్వేచ్ఛకు మాత్రమే పరిమితం కాదు, ఎందుకంటే ఇది మతాన్ని ఆచరించే హక్కును కూడా కలిగి ఉంటుంది.

(ఇ) "సామాజిక సంక్షేమం మరియు సంస్కరణలకు వీలు కల్పించే చట్టం" అనే పదబంధం ద్వారా, ఉనికి లేదా గుర్తింపు లేకుండా ఒక మతాన్ని సంస్కరించడానికి శాసన మండలికు వీలు కల్పించడం దీని ఉద్దేశ్యం కాదు.ఆర్టికల్ 25 లోని క్లాజ్ (2) (బి) ఆర్టికల్ 25 లోని క్లాజ్ (1) ద్వారా రక్షించబడిన మతం యొక్క మౌలిక అవసరాలను కవర్ చేయదు;

(ఎఫ్) సమాజాన్ని పరిరక్షించే ఉద్దేశ్యంతో బహిష్కరించే అధికారం సమూహంలోని ప్రతి సభ్యుడి మతపరమైన జీవితంలో ప్రధాన ప్రాముఖ్యతను కలిగి ఉంటుంది; మరియు

(జి) సమాజాన్ని పరిరక్షించే ప్రయోజనాల కోసం ఉపయోగించినప్పుడు కూడా బహిర్గతం చేసే అధికారాన్ని శిక్షించే చట్టాన్ని ఆర్టికల్ 25 లోని క్లాజ్ (1) కింద హామీ ఇవ్వబడిన హక్కును తొలగించకుండా సామాజిక సంక్షేమం లేదా సంస్కరణ కొలతగా ప్రమాణకంగా కొనసాగించలేము, తద్వారా రక్షణను భ్రాంతిగా మారుస్తుంది.

18. తన అసమ్మతి అభిప్రాయంలో, బి. పి. సిన్హా, సిజె, ఈ క్రింది నిర్ధారణలకు వచ్చారుః

(ఎ) ఆర్టికల్ 26 లోని క్లాజ్ (బి) లోని 'మతపరమైన విషయాలు' మరియు 'మత ఆచరణకు సంబంధించిన కార్యకలాపాలు' అనే వ్యక్తీకరణలు సరిగ్గా ఒకే ఆధారాన్ని కలిగి ఉండవు.మతపరమైన ఆచరణకు సంబంధించిన కార్య కలాపములు ఆర్థిక మరియు ఆర్థిక వంటి తీవ్రమైన పరిణామాలను కలిగి ఉండవచ్చు.

(బి) ఆర్టికల్ 26 లోని క్లాజ్ (బి) కింద ఒక మతపరమైన తెగ పొందుతున్న స్వయంప్రతిపత్తి మతపరమైన విషయాలలో ఉంటుంది.ఒక మతపరమైన వర్గం కేవలం మతపరమైన విషయాలతో మాత్రమే కాకుండా, మత సమాజం యాజమాన్యంలోని మరియు కలిగి ఉన్న ఆస్తిని నిర్వహించడం వంటి ఇతర విషయాలతో కూడా వ్యవహరించాలని ఆర్టికల్ 26 సూచిస్తుంది.

(సి) ఆర్టికల్ 26 లోని క్లాజ్ (బి) కింద మతపరమైన విషయాలు ప్రజా క్రమం, నైతికత మరియు ఆరోగ్యానికి మాత్రమే కాకుండా ఆర్టికల్ 25 లోని క్లాజ్ (2) (బి) ద్వారా పరిగణించబడే చట్టాలకు

కూడా లోబడి ఉంటాయి.శ్రీ షిరూర్ మఠం 9 విషయంలో, ఆర్టికల్ 26 లోని క్లాజ్ (బి) ను ఆర్టికల్ 25 లోని క్లాజ్ (2) (బి) కి లోబడి చదవాలని స్పష్టంగా నిర్దేశించబడింది; మరియు

(డి) కమ్యూనిటీ అధిపతికి ఉన్న బహిష్కరణ హక్కు పూర్తిగా మతపరమైన విషయం కాదు.అందువల్ల, ఆర్టికల్ 26 లోని క్లాజ్ (బి) ద్వారా ఒసగబడిన హక్కును ఉల్లంఘించనందున బహిష్కరణ చట్టము చెల్లుతుంది.

పరిశీలన కోసం రిట్ పిటిషన్ మనుగడలో ఉందా

19. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 26 (బి) ను ఉల్లంఘించినందున ఎక్స్ కమ్యూనికేషన్ చట్టము చెల్లదని మెజారిటీతో రాజ్యాంగ ధర్మాసనం పేర్కొంది.ఎక్స్ కమ్యూనికేషన్ చట్టము సెక్షన్ 2 (ఎ) కింద 'కమ్యూనిటీ' యొక్క నిర్వచనాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకుంటే, దాని వర్తింపు కేవలం దావూదీ బోహ్రా కమ్యూనిటీకి మాత్రమే పరిమితం కాలేదని మనం ఇక్కడ గమనించాలి.ఎక్స్ కమ్యూనికేషన్ చట్టము యొక్క నిబంధనలు వివిధ మతాలు, కులాలు లేదా ఉప కులాలలో ప్రబలంగా ఉన్న ఎక్స్ కమ్యూనికేషన్ అభ్యాసానికి వర్తిస్తాయి. మెజారిటీ గౌరవ న్యాయమూర్తుల అభిప్రాయం ద్వారా ఇవ్వబడిన ఫలితాలు దావూదీ బోహ్రా కమ్యూనిటీ అధిపతి కమ్యూనిటీ సభ్యుడిని బహిష్కరించే హక్కుకు సంబంధించి మాత్రమే ఉన్నాయి. రాజ్యాంగ ధర్మాసనానికి అత్యంత గౌరవంతో, దావూదీ బోహ్రా సమాజానికి సంబంధించి మాత్రమే ఆర్టికల్ 26 (బి) ఉల్లంఘనకు సంబంధించి ఒక తీర్పును నమోదు చేస్తున్నప్పుడు, బహిష్కరణ చట్టము పూర్తిగా చెల్లనిదిగా ప్రకటించలేము. అందువల్ల, రాజ్యాంగ ధర్మాసనం తీసుకున్న అభిప్రాయం సరైనదని భావించి, ఇతర మతాలు, కులాలు లేదా ఉప కులాలలో ప్రబలంగా ఉన్న బహిష్కరణ ఆచారం రాజ్యాంగపరంగా చెల్లుబాటు అవుతుందా అనేది పరిగణనలోకి తీసుకోవలసిన విషయము.

20. బహిష్కరణ చట్టము రద్దు చేయబడినప్పటికీ, దావూదీ బోహ్రా కమ్యూనిటీ అధిపతి తన సభ్యులను బహిష్కరించే అధికారం ఆర్టికల్ 26 లోని క్లాజ్ (బి) కింద రక్షించబడుతుందా అనేది సమస్యగా మిగిలిపోయింది.ఈ అంశాన్ని ప్రస్తుత సందర్భంలో పరిశీలించాల్సిన అవసరం ఉంది.అందువల్ల, పిటిషన్లోని గుణాగుణములు ఏదీ మనుగడ సాగించదు అనే వాదనను అంగీకరించలేము.

ఆమోదించవలసిన ప్రతిపాదన

21. రాజ్యాంగ నిబంధనలును వివరించేటప్పుడు, రాజ్యాంగం ఒక సజీవ సాధనం అని మనం గుర్తుంచుకోవాలి. కె. ఎస్ విషయంలో ఈ కోర్టు ఇచ్చిన తీర్పులోని 262వ పేరాలో.పుట్టస్వామి & అన్.వి.యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా & ఇతరులు2017(10)ఎస్ సిసి1 ఈ న్యాయస్థానం ఇలా నిర్ణయించినది:-

> "262..
> అందువల్ల, రాజ్యాంగం యొక్క ముసాయిదా రచయితలకు, అలాగే దాని వివరణను మౌలికవాదానికి పరిమితం చేయడానికి వారు పవిత్రం చేసిన పత్రానికి ఇది అన్యాయం అవుతుంది.10 2017 (10) SCC 118 వివరణ.నేటి సమస్యలను రాజ్యాంగ సిద్ధాంతం యొక్క శక్తివంతమైన అనువర్తనం ద్వారా నిర్ణయించాల్సి ఉంటుంది మరియు పూర్తిగా భిన్నమైన సిద్ధాంతానికి సరిపోయే దృక్పథం ద్వారా స్తంభింపజేయలేము.సమాజం.భారతీయ సమాజానికి శాశ్వతమైన విలువలను వివరించే పత్రం అయినప్పటికీ, దాని నిరంతర ఔచిత్యాన్ని చూచుట అవసరమైన స్థితిస్థాపకతను కలిగి ఉన్నందున రాజ్యాంగాన్ని ఒక సజీవ సాధనంగా మేము వర్ణిస్తున్నాము.దాని నిరంతర ఔచిత్యం ఖచ్చితంగా తరువాతి తరాలు వారి కాలంలోని పరిష్కరించలేని సమస్యలకు వినూత్న పరిష్కారాలను కనుగొనడానికి స్థాపించబడిన సూత్రాలను వర్తింపజేయడానికి అనుమతించు సామర్థ్యంలో ఉంది.అలా చేయడంలో, మన పరిష్కారాలు నిరంతరం రీ ఇంజనీరింగ్ ప్రక్రియకు లోనవుతాయని మనం సమానంగా అర్థం చేసుకోవాలి."అని.
>
> (ప్రాధాన్యత జోడించబడింది)

దశాబ్దాల క్రితం రాజ్యాంగంలోని నిబంధనలుకు అందించిన మౌలికమైన వివరణ, రాజ్యాంగం నిరంతర ఔచిత్యంతో సజీవ సాధనంగా కొనసాగాలంటే, రాబోయే అన్ని కాలాలకు చెల్లుబాటు కాదు.

22. కేసులో ఈ కోర్టు నిర్ణయం యొక్క పేరా 26 లో సెంట్రల్ ఇన్లాండ్ వాటర్ ట్రాన్స్పోర్ట్ కార్పొరేషన్ లిమిటెడ్ & అన్ వి.బ్రోజో నాథ్ గంగూలీ మరియు ఇతరులు 1986(3)ఎస్ సి సి 156 , ఈ న్యాయస్థానం ఈ విధంగా తీర్పు ఇచ్చింది:

"26. చట్టం దాని ద్వారా నిర్వహించబడే సమాజం యొక్క అవసరాలను తీర్చడానికి ఉంది . సమాజం శాసనము అవసరాలను తీర్చడంలో చట్టం తన కేటాయించిన పాత్రను పోషించాలంటే, అది సమాజం శాసనము ఆలోచనలు మరియు సిద్ధాంతాలను ప్రతిబింబించాలి. సమాజం యొక్క

హృదయ స్పందనలు మరియు ప్రజల అవసరాలు మరియు ఆకాంక్షలతో ఆ సమాజం ఇది సమయాన్ని ఉంచుకోవాలి. సమాజం మారుతున్న కొద్దీ, శాసనము మారకుండ ఉండదు . పంతొమ్మిదవ శతాబ్దం ప్రారంభంలో వ్యాసకర్త మరియు తెలివైన సిడ్నీ స్మిత్ ఇలా అన్నారు: "మార్పులేని శాసనము గురించి ఎవరైనా మాట్లాడటం విన్నప్పుడు, అతను మార్పులేని మూర్ఖుడు అని నాకు నమ్మకం కలుగుతుంది." అందువల్ల, మారుతున్న సమాజంలో మారిన ఆలోచనలు, సిద్ధాంతాలకు అనుగుణంగా శాసనము ముందుకు సాగాలి. అయితే, శాసనముసభలు ఆ కాలపు అవసరాలకు అనుగుణంగా శాసనమున్ని స్వీకరించే పాత్రకు తగినవి కావు, ఎందుకంటే శాసన ప్రక్రియ చాలా నెమ్మదిగా ఉంటుంది మరియు శాసనసభలు తరచుగా రాజకీయాల ద్వారా విభజించబడతాయి, ఆవర్తన ఎన్నికల ద్వారా మందగించబడతాయి మరియు అసంఖ్యాక ఇతర శాసన కార్య కలాపములుతో భారం అవుతాయి. ఒక రాజ్యాంగ పత్రం ఈ పనికి అంతగా సరిపోదు, ఎందుకంటే దానికి అంతర్లీనంగా ఉన్న తత్వశాస్త్రం మరియు భావజాలాలు విస్తృతమైన మరియు సాధారణ పదాలలో వ్యక్తీకరించబడాలి మరియు రాజ్యాంగాన్ని సవరించే ప్రక్రియ తక్షణ అవసరాలను తీర్చడానికి చాలా గజిబిజిగా మరియు సమయం తీసుకుంటుంది. అందువల్ల, ఈ పని తప్పనిసరిగా శాసనముస్థానాలపై ఆధారపడి ఉండాలి, ఎందుకంటే శాసనముస్థానాలు శాసనముపరమైన వివరణ ప్రక్రియ ద్వారా సమాజ అవసరాలకు అనుగుణంగా చట్టాన్ని స్వీకరించగలవు."అని.

(ప్రాధాన్యత జోడించబడింది)

పైన పేర్కొన్న వాటిని దృష్టిలో ఉంచుకుని, సమాజం యొక్క మారుతున్న అవసరాలను పరిగణనలోకి తీసుకుని రాజ్యాంగాన్ని అర్థం చేసుకోవడంలో రాజ్యాంగ న్యాయస్థానాల పాత్ర ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకుంటుంది.

23. నవ్ తేజ్ సింగ్ జోహార్ కేసులో రాజ్యాంగ ధర్మాసనం రాజ్యాంగవాదాన్ని మార్చే సూత్రాన్ని నొక్కి చెప్పింది. రాజ్యాంగంతో పాటు శాసనములోని ఇతర నిబంధనలును అర్థం చూచుట మరియు అమలు చేయడం ద్వారా సమాజంలో స్థిరమైన పరివర్తన భావాన్ని తీసుకువచ్చేలా చూడాల్సిన బాధ్యతను కూడా న్యాయ శాఖపై ఉంచుతుంది. గత కొన్ని దశాబ్దాలుగా రాజ్యాంగ శాసనము చాలా అభివృద్ధి చెందింది. దశాబ్దాల క్రితం ఈ న్యాయస్థానం చేసిన రాజ్యాంగంలోని వివిధ నిబంధనలు వివరణలో తీవ్ర మార్పు వచ్చింది. ఉదాహరణకు, 'ఎ. కె. గోపాలన్' యుగంలో ఆర్టికల్ 21కి ఇచ్చిన చిన్న వివరణ ఇకపై చెల్లదు. స్వేచ్ఛ అనే భావనలో మార్పులు వచ్చాయి. 21వ శతాబ్దంలో, సమాజం గత శతాబ్దంలో కనిపించిన దానికంటే పూర్తిగా భిన్నంగా కనిపిస్తుంది. సమాజంలోని సామాజిక-సాంస్కృతిక నైతికతలో మార్పును మనం చూస్తున్నాం.అందువల్ల, చట్టం శాసనము వివరణ సమాజం శాసనము మారుతున్న అవసరాలకు అనుగుణంగా ఉండాలి.

నైతికత– ఆర్టికల్స్ 25 మరియు 26 యొక్క సారాంశం

24. ఆర్టికల్ 25 లోని క్లాజ్ (1) కింద హామీ ఇవ్వబడిన మనస్సాక్షి స్వేచ్ఛ ప్రజా క్రమం, నైతికత మరియు ఆరోగ్యానికి లోబడి ఉంటుంది. ఆర్టికల్ 26 లోని నాలుగు క్లాజ్ (ఎ), (బి,), (సి) మరియు (డి) కూడా ప్రత్యేకంగా ప్రజా క్రమం, నైతికత మరియు ఆరోగ్యానికి లోబడి ఉంటాయి. అందువల్ల, మత పరమైన విషయాలలో తన సొంత వ్యవహారములు నిర్వహించే మతపరమైన తెగ హక్కు ఎల్లప్పుడూ నైతికతకు లోబడి ఉంటుంది. అనే భావన గురించి ఆర్టికల్స్ 25 మరియు 26 ద్వారా పరిగణించబడిన నైతికతకు సంబంధించినది, సర్దార్ సయ్యద్నా 1 విషయంలో నిర్ణయం తీసుకున్న తరువాత చాలా నీరు ప్రవహించింది. అంతేకాకుండా, సర్దార్ సయ్యద్నా 1 విషయంలో, ఆర్టికల్ 26 (బి) నైతికతకు లోబడి ఉందనే వాదన అస్సలు పరిగణించబడలేదు ఎందుకంటే విచారణ సమయంలో ప్రచారం చేయబడలేదు మరియు నొక్కి చెప్పబడలేదు. నవ్తేజ్ సింగ్ జోహార్5 కేసులో, ఈ న్యాయస్థానం నైతికత సమస్యతో వ్యవహరించేటప్పుడు, అది సామాజిక నైతికత ద్వారా కాకుండా రాజ్యాంగ నైతికత భావన ద్వారా మార్గనిర్దేశం చేయబడాలని ఈ న్యాయస్థానం పేర్కొంది. అంతేకాకుండా, నైతికత అనే భావన కాలక్రమేణా అభివృద్ధి చెందుతుంది మరియు స్థిరంగా ఉండదు. రాజ్యాంగ నైతికతను సమానత్వం, సౌభ్రాతృత్వం మరియు వివక్షత లేనిదిగా పరిగణించవచ్చా అనే విషయమును పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి.

25. ఆర్టికల్స్ 25 మరియు 26 ద్వారా ఆలోచించబడిన నైతికత భావనను శబరిమల ఆలయం5జెజె6 కేసులో మరొక రాజ్యాంగ ధర్మాసనం మరింత వివరంగా పరిగణించింది. రాజ్యాంగ ధర్మాసనం నాలుగు ప్రత్యేక అభిప్రాయాలు వివరించారు. తన కోసం అభిప్రాయాన్ని వ్రాసిన దీపక్ మిశ్రా, సి.జె., మరియు ఎ.ఎమ్.ఖాన్విల్కర్, జె మరియు డాక్టర్ డి. వై. చంద్రచూడ్, జె. (అప్పటిలాగే), తమ వేర్వేరు అభిప్రాయాలలో రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్స్ 25 మరియు 26 ప్రకారం నైతికత భావన యొక్క వివరణపై ఏకీభవించారు. ఆర్టికల్ 26 హక్కుల మరియు రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగం లోని ఇతర హక్కులు మధ్య పరస్పర చర్య సమస్యను కూడా వారు పరిష్కరించారు. దీపక్ మిశ్రా, సి.జె. మరియు డాక్టర్ డి.వై.చంద్రచూడ్,జె. వేర్వేరు అభిప్రాయాలలో తీర్మానాలను ఈ క్రింది విధంగా సంగ్రహించవచ్చు:

(ఎ) ఆర్టికల్స్ 25 మరియు 26 లో ఉపయోగించిన 'నైతికత' అనే వ్యక్తీకరణ ప్రజా క్రమం మరియు ఆరోగ్యం మాదిరిగానే విస్తృతమైన స్థానాన్ని కలిగి ఉంది;

(బి) 'నైతికత' అనే పదాన్ని ఒక వ్యక్తి లేదా మతపరమైన వర్గం అర్థం ఏమిటో అర్థం చేసుకోవడానికి నైతికత యొక్క నిర్వచనాన్ని పరిమితం చేయడానికి ఇరుకైన కోణంతో చూడలేము. నైతికత సహజంగానే రాజ్యాంగ నైతికతను సూచిస్తుంది మరియు చివరికి రాజ్యాంగ న్యాయస్థానాలు తీసుకునే ఏ దృక్పథం అయినా రాజ్యాంగ నైతికత యొక్క ప్రాథమిక సిద్ధాంతాలకు అనుగుణంగా ఉండాలి. ఆర్టికల్స్ 25 మరియు 26 యొక్క ప్రయోజనాల కోసం 'నైతికత' అంటే ప్రాథమిక రాజ్యాంగ సూత్రాలచే నిర్వహించబడుతుందని అర్థం;

(సి) 'లోబడి' అనే వ్యక్తీకరణ స్వభావంలో ఒక షరతు, అందువల్ల, ప్రజా క్రమం, నైతికత మరియు ఆరోగ్య నియంత్రణ ఆర్టికల్ 26;

(డి) ఆర్టికల్ 26 లోని నిబంధనలును విడివిడిగా నడపడానికి అనుమతించు నమ్మదగిన కారణం లేదు. ఆర్టికల్ 26 ప్రత్యేకంగా లేనప్పటికీ ఇతర ప్రాథమిక హక్కులకు లోబడి, రెండింటినీ కలిసి చదవడానికి ఒక ఆధారం ఉంటుంది, తద్వారా అవి సామరస్యంగా ఉండగలవు

26. నారిమన్, న్యాయమూర్తి పేరా 176.7 లో నొక్కిచెప్పారు, 'నైతికత' అనే పదం నాగరిక సమాజానికి అసహ్యకరంగా పరిగణించబడే దానిని సూచిస్తుంది, ఆ కాలపు ఆచారాలను బట్టి, ఇతర విషయాలతోపాటు, శోషణ మరియు అధోకరణం వల్ల కలిగే హాని కారణంగా.

27. డాక్టర్ డి.వై.చంద్రచూడ్, న్యాయమూర్తి (అప్పటిలాగే) తన అభిప్రాయం ప్రకారం, సబరిమల టెంపల్ –5జెజె 6లో సమర్పించిన రాజ్యాంగ విలువలతో కూడినా ముఖ్యమైన మత ఆచారాలపై దృష్టి సారించాలి . పైన పేర్కొన్న సమస్యను పరిష్కరించేటప్పుడు, 289వ పేరాలో ఆయన ఈ విధంగా గమనించారు:

"289. దశాబ్దాలుగా, ఈ న్యాయస్థానం కింద గౌరవం మరియు వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛ యొక్క రాజ్యాంగ రక్షణకు వ్యతిరేకంగా పోరాడే అలవాటు యొక్క ఆవశ్యకతపై ఆధారపడిన వాదనలను చూసింది. రాజ్యాంగం రక్షించబడినది ప్రాథమిక రాజ్యాంగ విలువలు, హామీలకు అనుగుణంగా చూడటం, రాజ్యాంగ నైతికతకు అనుగుణంగా నిర్ధారించడం న్యాయస్థానాల కర్తవ్యం. మత స్వేచ్ఛతో పాటు మతపరమైన హక్కులను పరిరక్షించడంలో రాజ్యాంగం సుముఖంగా ఉన్నప్పటికీ, గౌరవం, స్వేచ్ఛ, సమానత్వం అనేవి విశ్వాసాన్ని నిర్వచించే త్రిమూర్తులు అని అర్థం చేసుకోవాలి. రాజ్యాంగం ఈ మూడు విలువలు కలిసి ప్రాధాన్యతల యొక్క రాజ్యాంగ క్రమాన్ని నిర్వచిస్తాయి. ఈ పునాది విలువల నుండి దూరం చేసే పద్ధతులు లేదా నమ్మకాలు చట్టబద్ధతను పొందలేవు."

(ప్రాధాన్యత జోడించబడింది)

28. దావూదీ బోహ్రా సమాజంలో సభ్యులను బహిష్కరించే ఆచారం రాజ్యాంగ నైతికతకు పరీక్షగా నిలుస్తుందా అనేది విషయము. సర్దార్ సయ్యద్నా 1 కేసులో న్యాయమూర్తి దాస్ గుప్తా గమనించినట్లుగా, సమాజంలోని ఒక సభ్యుడిని బహిష్కరించడం అతని అనేక పౌర హక్కులను ప్రభావితం చేస్తుంది. ప్రైవి కౌన్సిల్, హసనాలి & ఓర్స్ కేసులో వర్సెస్ వి.మన్సూరాలి & ఓర్స్. 1947 SCC ఆన్లైన్ PC 63, పేరా 4లో, దావూదీ బోహ్రా సమాజంలో బహిష్కరణ ప్రభావం గురించి వివరించబడింది. పేరా 4 ఇలా చదువుతుంది:

"4. అప్పీలుదారులు బహిష్కరణ ప్రభావాన్ని పరిమితం చేస్తారు, దానిని ఉనికిలోకి తీసుకురావడానికి ఏ చర్యలు తీసుకున్నప్పటికీ, సామాజిక బహిష్కరణని పూర్తి చేస్తారు. ఇది ఆస్తి లేదా ఆరాధన హక్కుల నుండి మినహాయించబడిందని చూపించడానికి ఏమీ లేదని వారు చెబుతారు. వారి ప్రభువులు ఈ పరిమితిని స్వీకరించలేదు. దాయ్ ఒక మత నాయకుడు, అలాగే సమాజం యొక్క ఆస్తికి ధర్మకర్త, మరియు భారతదేశంలో కులం నుండి మినహాయింపు అనేది అందరికీ తెలిసిన విషయమే. బహిష్కరణ ఫలితంగా వారిని మసీదులు మరియు నిజమైన విశ్వాసులు కలిసిన ప్రదేశాల నుండి ఉంచారని ఫిర్యాదు చేస్తూ, ముప్పై మూడవ దైతో మధ్యవర్తిత్వం వహించడానికి కొంతమంది వ్యక్తులు రాజుకు దరఖాస్తు చేసినట్లు కనీసం ఒక కేసు నమోదు చేయబడింది; బహిష్కరించబడిన వ్యక్తులు తమ మతపరమైన హక్కులను స్వేచ్ఛగా ఉపయోగించిన సందర్భం పేర్కొనబడలేదు. వాస్తవానికి, అప్పీలుదారులకు లేదా వారు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నారని చెప్పబడే వారికి ఏ సహాయము క్లెయిమ్ చేయబడుతుందనే దానిపై వారి ప్రభువుల దృష్టికి తీసుకువచ్చిన కేసులలో ఫిర్యాదు ఏమిటంటే వారు తప్పుగా బహిష్కరించబడ్డారని, సరిగ్గా బహిష్కరించినట్లయితే వారు తప్పుగా వారి మత హక్కులను కోల్పోయారు అని కాదు. బహిష్కరణ, వారి ప్రభుత్వం దృష్టిలో సమర్థించబడితే, మతపరమైన కార్యక్రమాలు నిర్వహించే సమాజ అధిపతి ధర్మకర్తృత్వం క్రింద ఉన్న ప్రదేశాలలో మతపరమైన హక్కుల కార్యక్రమాల నుండి మినహాయింపు తప్పనిసరిగా ఉంటుంది."

(ప్రాధాన్యత జోడించబడింది)

సమాజం ద్వారా బహిష్కరించబడిన వ్యక్తికి, సమాజం యొక్క సాధారణ ఆస్తిని మరియు సమాజం యొక్క ఖననం/దహన స్థలాలను ఉపయోగించుకునే హక్కు ఉండదు. ఒక కోణంలో, అటువంటి వ్యక్తి సమాజంలో వాస్తవంగా అంటరానివాడు (బహిష్కరించబడటం లేదా బహిష్కరించబడటం) అవుతాడు. ఇచ్చిన సందర్భంలో, అది అతని పౌర మరణానికి దారి తీస్తుంది. ఆర్టికల్ 26 లోని

క్లాజ్(బి) ద్వారా ఒసగబడిన స్వేచ్ఛను అధిగమించే రాజ్యాంగ నైతికత, మానవుల గౌరవం మరియు స్వేచ్ఛ నుండి ఉద్భవించిన బహిష్కరించిన వ్యక్తుల పౌర హక్కులను హరించడానికి అనుమతించదు. సమానత్వం, స్వేచ్ఛ, సౌభ్రాతృత్వం అనే భావనలు ఖచ్చితంగా మన రాజ్యాంగ నైతికతలో భాగం. మన రాజ్యాంగంలో పొందుపరచబడిన ప్రాథమిక ఆలోచనలు రాజ్యాంగ నైతికతలో భాగం. మన రాజ్యాంగం యొక్క అంతర్భావము రాజ్యాంగ నైతికత. అందువల్ల, బహిష్కరణ లేదా బహిష్కరణ అనేది స్వేచ్ఛ మరియు సమానత్వం అనే భావనలకు శాపమని వాదించబడింది. ఇది రాజ్యాంగ నైతికతలో భాగమైన వివక్షత వ్యతిరేక నైతికతకు వ్యతిరేకం. అందువల్ల, రాజ్యాంగ నైతికత అనే భావన న్యాయస్థానాన్ని అలా చేయడానికి అనుమతించనందున, ఏ వ్యక్తి అయినా గౌరవంగా జీవించే హక్కును, హక్కును హరించే దేనినీ రాజ్యాంగ న్యాయస్థానం సహించకూడదు. అందువల్ల, మా దృష్టిలో, దావూదీ బోహ్రా సంఘం లోని సభ్యుడిని బహిష్కరించే అధికారాని సర్దార్ సయ్యద్నా కేసులో తీసుకున్న నిర్ణయం ద్వారా మంజూరు చేయబడిన ఆర్టికల్ 26 (బి) కింద రక్షణను పునఃపరిశీలించాల్సిన అవసరం ఉంది, ఎందుకంటే ఈ హక్కు నైతికతకు లోబడి ఉంటుంది, దీనిని రాజ్యాంగ నైతికతగా అర్థం చేసుకుంటారు. ఈ అంశాన్ని విస్తృత ధర్మాసనం పరిశీలించాల్సి ఉంటుంది.

29. డాక్టర్ డి.వై.చంద్రచూడ్, న్యాయమూర్తి మరియు మిస్టర్ ఆర్.ఎఫ్.నారిమన్, న్యాయమూర్తి సమర్పించిన అభిప్రాయాలు ఏకీభవించిన సర్దార్ సయ్యద్నా కేసును విస్తృతంగా సూచిస్తాయి. కొన్ని భవిష్యత్ కేసులలో ఆర్టికల్ 25 లోని క్లాజ్ (2) (బి) వర్తించడంపై సర్దార్ సయ్యద్నా 1 కేసులో మెజారిటీ అభిప్రాయం ద్వారా నమోదు చేయబడిన ఫలితాన్ని పరిశీలించాల్సిన అవసరం ఉందని 164వ పేరాలో న్యాయమూర్తి నారిమన్ నమోదు చేశారు.

పార్ట్ III కింద ఇతర ప్రాథమిక హక్కుల మరియు ఆర్టికల్ 26 మధ్య అంతరాయం

30. సబరీమలా ఆలయం-5జెజె లో డి.వై.చంద్రచూడ్, న్యాయమూర్తి (అప్పటిలాగే) అభిప్రాయాన్ని మేము ఇప్పటికే ప్రస్తావించాము. ఆర్టికల్ 26 ప్రత్యేకంగా ఇతర ప్రాథమిక హక్కులకు లోబడి లేనప్పటికీ, రెండింటినీ కలిసి చదవడానికి ఒక ఆధారం ఉంటుందని, తద్వారా అవి సామరస్యంగా ఉండగలవని అభిప్రాయపడ్డారు. మతపరమైన వర్గాల స్వేచ్ఛ ఒంటరిగా ఉండకూడదు. నారిమన్,న్యాయమూర్తి తన అభిప్రాయం ప్రకారం ఈ సమస్యను కూడా పరిష్కరించారు. పేరా 176.7 కు జోడించిన నోట్ 59 లో, అతను ఇలా గమనించాడు:

"(59) మా ఇటీవలి కొన్ని తీర్పులలో వివరించినట్లుగా "నైతికత" అనే పదాన్ని "రాజ్యాంగ నైతికత" గా చదవమని అమికస్ క్యూరీ, శ్రీ రాజు రామచంద్రన్ మమ్మల్ని ఆహ్వానించారు. అలా చదివితే, ఇది వెనుక తలుపు ద్వారా రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగంలోని ఇతర నిబంధనలును తీసుకువస్తుందని మర్చిపోలేం. దీనికి విరుద్ధంగా, ఆర్టికల్ 26కి లోబడి ఉండదు ఆర్టికల్ 25 (1) ప్రకారం. ఏదేమైనా, ఆర్టికల్ 26 క్రింద ఉన్న ప్రాథమిక హక్కు మూడవ భాగంలో ఉన్న ఇతరుల హక్కులతో సమతుల్యతను కలిగి ఉండాలి, ఈ హక్కుల సామరస్యపూర్వక నిర్మాణానికి సంబంధించిన విషయం వెంకటరమణ దేవరూ, AIR 1958 SC 255 : 1958 SCR 895. కానీ ఇది మూడవ భాగంలో ఉన్న ఇతర ప్రాథమిక హక్కులకు ఆర్టికల్ 26 కింద ఉన్న ప్రాథమిక హక్కుకు లోబడి లేకుండా, కేస్ కేస్ ప్రాతిపదికన మాత్రమే ఉంటుంది.

(ప్రాధాన్యత జోడించబడింది)

అందువల్ల, ఆర్టికల్ 26 కింద ఉన్న ప్రాథమిక హక్కులను మూడవ భాగంలో ఉన్న ఇతర ప్రాథమిక హక్కులకు తప్పనిసరిగా లోబడి లేకుండా రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగం కింద ఉన్న ఇతర ప్రాథమిక హక్కులతో ఆర్టికల్ 26 (బి) కింద ఉన్న హక్కులను సమతుల్యం చేయవలసిన అవసరం ఉండవచ్చని గౌరవ జస్టిస్ నారిమన్ గారు అభిప్రాయపడ్డారు.

31. దావూదీ బోహ్రా సంఘం లోని సభ్యులను బహిష్కరించడం ఎల్లప్పుడూ **మత ప్రాతిపదికన** జరుగుతుందని భావించినప్పటికీ, బహిష్కరించబడిన వ్యక్తిపై దాని ప్రభావం మరియు పరిణామాలను న్యాయమైన రాజ్యాంగ హక్కుల సందర్భంలో పరిగణించాల్సిన అవసరం ఉంది. బహిష్కరణ అనేక పౌర పరిణామాలను కలిగి ఉంటుంది, ఇది గౌరవంగా జీవించే అతని ప్రాథమిక హక్కును మరియు ఆర్టికల్ 21 ద్వారా హామీ ఇవ్వబడిన అర్థవంతమైన జీవితాన్ని గడిపే హక్కును భంగము చేస్తుంది. కాబట్టి, విషయము అనేది తన సభ్యులను బహిష్కరించే సమాజం యొక్క హక్కును రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగం కింద ఉన్న ఇతర ప్రాథమిక హక్కులతో మరియు ముఖ్యంగా ఆర్టికల్ 21 సమతుల్యం చేయవచ్చా అనేది.

తుదినిర్ణయాలు

32. చివరిగా, ఆర్టికల్ 26 (బి) కింద ఉన్న హక్కులను,3వ భాగంలో ఉన్న ఇతర హక్కులతో, ముఖ్యంగా ఆర్టికల్ 21 కింద ఉన్న హక్కులను సర్దార్ సయ్యద్నా 1 కేసులో రాజ్యాంగ ధర్మాసనం సమతుల్యం చేయలేదని మేము కనుగొన్నాము. ఈ విషయము గణనీయంగా తొమ్మిది మంది

న్యాయమూర్తుల ధర్మాసనం ముందు ఉంది. అదనంగా, విషయము బహిష్కరణ అభ్యాసానికి ఆర్టికల్ 26 (బి) ద్వారా రక్షణ ఇవ్వవచ్చా అనేది రాజ్యాంగ నైతికత భావన యొక్క టచ్స్టోన్పై పరీక్షించబడాలి, ఎందుకంటే ఈ హక్కు నైతికతకు లోబడి ఉంటుంది.ఇది ఒక ముఖ్యమైన మరియు ఉద్భవిస్తున్న సమస్య.ఈ రెండు ప్రధాన కారణాల ఆధారంగా ఈ నిర్ణయాన్ని పెద్ద ధర్మాసనం పునఃపరిశీలించాల్సి రావచ్చు.

33. శబరిమల ఆలయం-5జెజె 6 నిర్ణయం సమీక్షకు లోబడి ఉంది. ఈ న్యాయస్థానం సమీక్షను నిర్వహించింది (సబ్రిమల టెంపుల్ రివ్యూ-5జెజె. 7). మెజారిటీ అభిప్రాయంలో ప్రశ్నలు ఉంటాయి

దానిని విస్తృత ధర్మాసనానికి సూచించడానికి రూపొందించబడింది.విషయము సంఖ్యలు 5.1 నుండి 5.3 వరకు సంబంధితమైనవి, ఇవి ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయిః

5.1.(i) రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్స్ 25 మరియు 26 కింద మత స్వేచ్ఛ మరియు 3వ భాగం లోని ఇతర నిబంధనలు, ముఖ్యంగా ఆర్టికల్ 14 మధ్య పరస్పర చర్యకు సంబంధించి.

5.2.(ii) రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 25 (1) లో "ప్రజా క్రమం, నైతికత మరియు ఆరోగ్యం" అనే వ్యక్తీకరణ యొక్క పరిధి ఏమిటి?

5.3.(iii) "నైతికత" లేదా "రాజ్యాంగ నైతికత" అనే వ్యక్తీకరణ రాజ్యాంగంలో నిర్వచించబడలేదు.ఇది పీఠికకు సంబంధించి విస్తృతమైన నైతికత లేదా మత విశ్వాసాలకు లేదా విశ్వాసానికి పరిమితం అవుతుందా?ఆ వ్యక్తీకరణ యొక్క ఆకృతులను వివరించాల్సిన అవసరం ఉంది, అది ఆత్మాశ్రయంగా మారదు."అని.

తదనుగుణంగా, సమీక్ష పిటిషన్ను తొమ్మిది మంది న్యాయమూర్తుల ధర్మాసనం ముందు జాబితా చేయబడింది.2020 ఫిబ్రవరి 10వ తేదీన జారీ చేసిన ఉత్తర్వు ప్రకారం,తొమ్మిది మంది న్యాయమూర్తులు (సబరీమలా ఆలయ సమీక్ష-9 జెజె. 8) ఫ్రేమ్డ్ ఏడు శాసనము ప్రశ్నలు, వీటిలో 3 మరియు 4 ప్రశ్నలు మన ప్రయోజనాలకు సంబంధించినవి:

"3. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 26 ప్రకారం ఒక మతపరమైన వర్గం యొక్క హక్కులు ప్రజా క్రమం, నైతికత మరియు ఆరోగ్యం కాకుండా భారత రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగంలోని ఇతర నిబంధనలకు లోబడి ఉన్నాయా?

4. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్స్ 25 మరియు 26 ప్రకారం 'నైతికత' మేర పదం యొక్క పరిధి మరియు పరిధి మరియు ఇది రాజ్యాంగ నైతికతను చేర్చడానికి ఉద్దేశించినదా?"

34. పైన పేర్కొన్న చర్చను దృష్టిలో ఉంచుకుని, తొమ్మిది మంది న్యాయమూర్తుల ధర్మాసనం రూపొందించిన 3 మరియు 4 ప్రశ్నలు కూడా ప్రస్తుత రిట్ పిటిషన్లో అంశాలు పరిశీలన కోసం తలెత్తుతాయి.తొమ్మిది మంది న్యాయమూర్తుల ధర్మాసనం ఇచ్చే నిర్ణయం ఈ రిట్ పిటిషన్లో నిర్ణయించడానికి తలెత్తే ప్రశ్నలపై ప్రత్యక్ష ప్రభావాన్ని చూపుతుంది.

35. ఈ పరిస్థితులలో, ప్రస్తుత రిట్ పిటిషన్ను తొమ్మిది మంది గౌరవనీయ న్యాయమూర్తుల విస్తృత ధర్మాసనం ముందు పెండింగ్లో ఉన్న రివ్యూ పిటిషన్ (సివిల్) No.3358/2018 తో జత చేయడానికి అర్హమైనదని మేము అభిప్రాయపడుతున్నాము.తదనుగుణంగా, గౌరవనీయులైన ప్రధాన న్యాయమూర్తి గారి నుండి ఈ విషయంలో తగు విధముగా ఆదేశాలను కోరాలని మేము రిజిస్ట్రీని ఆదేశిస్తున్నాము.

.... న్యాయమూర్తి.

(సంజయ్ కిషన్ కౌల్)

.... న్యాయమూర్తి .

(సంజీవ్ ఖన్నా)

.... న్యాయమూర్తి.

(అభయ్ ఎస్. ఓకా)

.... న్యాయమూర్తి.

(విక్రమ్ నాథ్)

.... న్యాయమూర్తి.

(జె. కె. మహేశ్వరి)

న్యూ ఢిల్లీ;

ఫిబ్రవరి 10, 2023.